

Отже, термін «зв'язне мовлення» можна вживати у трьох значеннях. По-перше, це процес, діяльність мовця, слухача, послідовний виклад або сприймання думок, знань однією особою. По-друге, зв'язним мовленням називають також продукт цієї діяльності – текст-висловлювання, характерними ознаками якого є смислова та структурна єдність. По-третє, це і розділ методичної науки, що ставить своїм завданням навчити дітей розуміти, відтворювати і будувати висловлювання з огляду на мету, умови спілкування, дотримуючись норм літературної мови.

Розвиток зв'язного мовлення у школі спрямований на формування в учнів умінь і навичок усного і писемного мовлення, це одне з головних завдань навчання мови. Розвивати мовлення школярів означає вчити їх вільно і правильно, відповідно до норм літературної мови, користуватися мовою як засобом спілкування і пізнання.

¹ *Державний стандарт початкової освіти*. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

² Васківська Г. О. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : СЛУ імені Лесі Українки, 2016. Вип. 1(303). Т. 1. С. 33–38.

³ Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Укр. мова і літ. в школі*. 1968. № 12. С. 1–10.

⁴ *Методика викладання української мови* : навч. посіб. / [С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін.]. Київ : Вища школа, 1992. 398 с.

⁵ *Методика навчання української мови в початковій школі* : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [за наук. ред. М. С. Вашуленка]. Київ : Літера ЛТД, 2010. 364 с.

⁶ Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*. Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. Вип. 1. С. 81–89.

⁷ Леонтьев А. А. *Основы психолінгвистики*. Москва : Смысл; Санкт-Петербург : Лань, 2003. 287 с.

⁸ Серета Н. Розвиваємо зв'язне мовлення в учнів початкових класів на уроках української мови: з досвіду роботи. *Збірник наукових праць*, 2015. Вип. 2. С. 359–365.

⁹ Біляев О. М. *Лінгводидактика рідної мови* : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2005. 180 с.

ТИПИ ДВОМОВНИХ ШКІЛ У США

Нікольська Ніна,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

У світі існує багато різних типів двомовних шкіл. Зокрема один із них – двомовні школи (Dual Language schools); велика кількість таких шкіл знаходяться на території США. Американський науковець К. Бейкер подає таку класифікацію шкіл: 1) школа двох напрямів «Two-Way Schools»; 2) імерсія двох напрямів «Two-Way Immersion»; 3) двомовна

освіта двох напрямів «Two-Way Bilingual Education»; 4) розвиваюча двомовна освіта «Developmental Bilingual Education» та двомовна освіта «Dual Language Education»¹. Навчання тут двомовне, рівномірно розподілений час (50:50) забезпечує розвиток двомовності та двокультурності учнів таких шкіл. Метою двомовних шкіл такого типу є не лише впровадження в навчання двомовності та двокультурності, а й досягнення високого статусу в порівнянні з іншими загальноосвітніми школами. Найважливіша мета цих шкіл (Dual Language) – впроваджувати двомовність та багатомовність. Учні мають розвивати навички в другій мові та літературі, водночас вони мають добре володіти першою мовою. Для досягнення бажаного результату науковець К. Бейкер сформулював положення, які є обов'язковими для виконання у двомовних школах (Dual Language):

- мови школи мають однаковий статус, вони рівноцінні у процесі опанування змісту предметів;
- двомовність присутня у щоденному житті школи (усні та письмові об'яви на коридорах, розклад, культурні події є двомовними);
- у деяких двомовних школах (Dual Language) дві мови вивчають як предмет (орфографію, граматику, лексику); предмет має назву «Навчання словесності» (Language Arts instruction). У інших школах цього типу опановують систему мов, що закладено у курикулуму для обов'язкового вивчення;
- колектив учителів є двомовним, або двом учителям різних мов дозволяють працювати в класі одночасно як одній команді. Для вивчення звичаїв і традицій, притаманних культурам обох мов, які вивчають учні, запрошують батьків, дідусів та бабусь і з тим, щоб вони передавали знання про культурні надбання своїм нащадкам;
- програми таких шкіл мають бути більш розширеними, досконалішими, вони повинні гарантувати поглиблені знання та мовні навички¹.

Зовсім інший тип – міжнародні школи (International schools), які навчають мовою більшості (зазвичай англійською) та інколи додають місцеві мови до навчального плану; мета таких шкіл – розвиток двомовності та двокультурності (бікультуралізму). Різноманітні Міжнародні школи існують у всьому світі, їх кількість становить близько 850 у 80-ти країнах світу, головним чином у великих містах. Ці школи зазвичай платні. Учні цих шкіл – це діти батьків, які працюють у дипломатичних центрах, міжнародних організаціях, бізнесі, вони є мобільними у своєму пересуванні на території Європи та світу. Основна мова цих шкіл є англійська, вони стають двомовними, якщо місцеву, або іншу міжнародну мову вводять у розклад. Інколи другу мову вивчають до 12 років як предмет. В інших школах такого типу другу мову застосовують як засіб навчання половини предметів програми. Зазвичай мови Міжнародних шкіл – це мови більшості, або так звані «мови міжнародного престижу». Загальноосвітню програму та випускні тести для міжнародних шкіл запозичують у США та Британії. Вчителів запрошують з різних країн, але основним чином з Британії¹.

Для дітей вихідців із сімей національних меншин існують так звані школи мовного спадку (Heritage Language schools) – це мовні та культурні школи де приділяють увагу вивченню мовного спадку. Такі школи розпо-

всюджені по всьому світі. У них більшість предметів навчального плану викладають мовою меншин: це може бути мова місцевого населення, яка з певних причин перестала бути мовою більшості населення країни і не має статусу офіційної (державної) мови чи мови мігрантів. До закінчення початкової школи діти, зазвичай, гарно володіють як мовою більшості, так і рідною мовою¹. Прикладами таких шкіл (мов меншини) можуть бути – мова навахо та іспанська у США, мова басків та каталонців у Іспанії, українська у Канаді, гельська в Шотландії, фінська у Швеції та валлійська в Уельсі. Рідну мову дітей захищають та розвивають разом з мовою більшості. У Північній Ірландії у середніх класах діти мають змогу вивчати англійську, ірландську та іншу європейську мову. Мета цих шкіл – захистити мову корінного населення, надати їй розвитку в школі і не допустити її знищення серед переважаючої мови більшості. Освіту мовою спадку також організують у школах та класах для груп іммігрантів які нещодавно прибули до країни.

Так у 1980-ті роки у США дослідник Джошуа Фішман (Joshua Fishman) офіційно зафіксував 6553 шкіл мовного спадку головним чином приватних, та ще майже 1000 функціонували не офіційно та не були зареєстровані в органах освіти. У цих закладах вивчали приблизно 145 мов різних общин: зокрема, арабську, африканські, азійські, французьку, німецьку, грецьку, італійську, єврейську, польську, вірменську, датську, болгарську, ірландську, російську, румунську, сербську, турецьку, українську. Такі школи отримують кошти на своє існування від іноземних урядів, звідки походять мігранти, та релігійних общин (церков, мечетей, костелів, синагог)².

Основними умовами, за яких упроваджують підтримуючі програми для збереження корінної мови, є:

- багато класів намагаються суміщати дві відмінні мови більшості та меншості при навчанні;
- батькам дають право вибору на освіту для своєї дитини. Їм пропонують загальноосвітню школу або школу мовного спадку;
- у школах мовного спадку частину предметів вивчають мовою меншості (музика, мистецтво, історія), а інші предмети англійською мовою або мовою більшості (математика, природничі науки);
- мова меншості використовується протягом всього навчання (від 80 % шкільного часу до 100 % в Уельсі). Завдяки цьому діти просто трансформують ідеї, інформацію, навички та знання у мову більшості. Зокрема учень, який вивчив математику рідною мовою, не потребує її вивчення ще і мовою більшості;
- підставою для створення шкіл мовного спадку є те, що мову меншості можна легко втратити, а компетентність у мові більшості завжди залишається на високому рівні. Адже школярі можуть чути мову більшості у всіх сферах свого життя кожного дня, отже двомовність досягається завдяки концентрації на навчанні у школі мовою меншості;
- школи мовного спадку часто організують на базі початкових класів. В Уельсі – після закінчення середніх класів, а також такі школи існують при університетах та коледжах³.

Отже, у процесі білінгвального навчання можна виділити моделі більш прості, які використовують рідну мову на початковому рівні навчання, та більш складні, за яких майже не застосовують рідну мову в процесі опанування змісту предметів. Основними типами шкіл з білінгвального навчання є двомовні школи, в яких дві мови мають однаковий статус і є рівноцінними у процесі опанування змісту предметів; міжнародні школи, які здійснюють навчання мовою більшості (зазвичай англійською) та інколи до навчального плану додають місцеві мови; школи мовного спадку, у яких більшість предметів навчального плану викладають мовою меншини.

¹ Baker C. A. *Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism*. Clevedon : Multilingual Matters Limited, 2007. 227 p.

² Fishman A. Joshua. *Bilingual Education: An International Sociological Perspective*. Rowley MA : Newbury House, 1972. 253 p.

³ Baker C. *Aspects of Bilingualism in Wales*. Clevedon : Multilingual Matters Limited, 2005. 230 p.

ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Омаров Кайрат,

кандидат педагогічних наук, доцент Казахського національного педагогічного університету імені Абая, м. Алмати, Казахстан

Алдажарова А. Т.,

магістр, старший викладач Казахського національного педагогічного університету імені Абая, м. Алмати, Казахстан

Нині підготовка кадрів для туризму у вищих закладах освіти здійснюється безупинно, зумовлюючись систематизацією теоретичних знань з цієї предметної галузі, а також практичною значущістю пізнавальних матеріалів для студентів під час туристично-краєзнавчих екскурсій.

У широкому сенсі під туристичною діяльністю розуміється діяльність, що спрямовується на організацію й надання туристично-екскурсійних, спортивно-оздоровчих і культурно-масових послуг для споживачів. В основі туристичної діяльності – організація і проведення походів, екскурсій, змагання туристів, навчання методам орієнтування, складання таблиць походів, організація таборів і безпека туристів.

Туристичні походи дають можливість ознайомитись із природними ландшафтами, природними цінностями та культурно-історичними пам'ятками місцевості, а також сприяє оздоровленню, моральному та патріотичному вихованню.

Туристично-краєзнавчі походи відіграють значну роль у раціональному проведенні вільного часу. Беручи участь у туристичних походах, ми пізнаємо нові місця й розширюємо світогляд. Природні дива, як от, каміні в образі тварин, водоспади і струмки, природні та історичні пам'ятки ми повинні берегти¹.

Туризм передусім пов'язаний з географією, адже географія вивчає індивідуальні особливості та особливості поширення туристичних ресурсів і об'єктів на певній території. Крім того, географічні науки вивчають гео-